

Den Transatlantiske Slavehandel

Byvandring i København

I det indre København, på Christianshavn og nord for byen findes der mange steder og bygninger, der relaterer sig til slavehandelen og anvendelsen af slaver på sukkerplantagerne på de Dansk-Vestindiske Øer. Baggrunden herfor er de store fortjenester, der blev hentet hjem især i forbindelse med sukkerhandelen.

Perioden kaldes den florissante handelsperiode, der er en økonomisk højkonjunktur 1756-1807, hvor Danmark udnyttede sin neutralitet i periodens krige til at overtage store dele af de europæiske stormagters søfart og handel i en verdensøkonomi i generel vækst. Den florissante handel, der primært var et københavnsk fænomen, omfattede alle de oversøiske områder, og de vældige pakhuse og købmandspalæerne står endnu som minde om perioden. Det samme gør rytterstatuen af Frederik 5. på Amalienborg Slotsplads, som var en gave til kongen fra Asiatisk Kompagnis aktionærer.

I perioden 1670-1803 fragtede danske skibe op mod 100.000 slaver over Atlanterhavet fra Guldkystens forter i Vestafrika til de Dansk-Vestindiske Øer. Slavehandelen var ikke i sig selv en lukrativ forretning, men det var produktionen af sukker på slaveplantagerne på de Dansk-Vestindiske Øer, i hvert fald frem til omkring 1848. Den Transatlantiske Handel med slaver og sukker betegnes ofte som ”Trekantshandelen” mellem København, Guldkysten i Afrika og Dansk-Vestindien. De allerfleste danske handelsskibe, både før og efter slavehandelens ophævelse, sejlede dog direkte fra København til Vestindien og tilbage igen. Men der var også en del skibe, der tog hele turen i trekanten.

En byvandring i København i ”Den Transatlantiske Slavehandels” lys kan meget passende deles op i flere etaper. En (evt. opdelt i to) på Christianshavn og en i Frederiksstaden nord for Nyhavn. Begge ture kan klares til fods, men det anbefales at leje cykler.

Hvis man også ønsker at udforske bygningerne i omegnen nord for København, er en bil påkrævet.

Bygger på:

<http://www.emu.dk/modul/den-transatlantiske-slavehandel-9-ekskursion-til-kobenhavn> (webside på EMU om Slavehandel)

<http://www.emu.dk/sites/default/files/Ekskursion%20i%20Kobenhavn%20om%20emnet.pdf> (EMU-websides pdf-fil)

<http://sortefortid.dk> (webside af Anders Bjørn)

Byvandring i Frederiksstaden

Tur fra Nyhavn over Amalienborg Slotsplads til Tolbodgade og Larsens Plads

København oplevede fra slutningen af 1500-tallet en øget tilvandring, der skabte forudsætningerne for en udvidelse af byens areal. I første omgang drejede det sig om den nyanlagte befæstede bydel Christianshavn. I næste omgang fik Christian 4. sat gang i en udbygning af området nord for den indre by med opførelsen af Rosenborg slot og planlægningen af et såkaldt Ny København. Her blev Nyboder anlagt i årene 1631-39, som boliger for flådens folk, og et mindre areal sydvest for Nyboder blev udlagt til boligbebyggelse for specielt byens borgerskab. Nyhavn blev udgravet i 1670 i forbindelse med anlæggelsen af Kgs. Nytorv og planlægningen af Ny København. Husene i Nyhavn er aldrig brændt, så mange af husene hører de ældste i byen.

Området sydøst for Nyboder og Ny København blev påbegyndt udbygning i 1749 under betegnelsen Frederiksstaden, opkaldt efter Frederik 5., som stillede arealerne, der bl.a. omfattede haveanlægget til kongens i 1689 nedbrændte lystslot Sophie Amalienborg, til rådighed. Officielt hed det at bydelen blev anlagt i anledning af den oldenborgske slægts 300 års jubilæum i 1748, men initiativet kom formentlig fra en række stor-købmænd med Andreas Bjørn i spidsen, som ønskede byggepladser nær havnen. Og det skulle vel at mærke, være et område, hvor bagere, bryggere, brændevinsbrændere og købmænd ikke skulle have lov til at slå sig ned.

Frederik 5. udnævnte Adam Gottlob Moltke som hovedansvarlig for anlæggelsen Frederiksstaden. Byplanen blev udarbejdet af hofbygmester Niels Eigtved med den ottekantede Amalienborg Slotsplads som centrum, og han havde også ansvaret for det arkitektoniske arbejde.

Interesserede kunne gratis få en byggegrund stillet til rådighed og blev fritaget for told på indførte bygge-materialer og for indkvarteringsskat. Til gengæld skulle byggeriet stå færdig inden for 5 år, og nøje følge bestemmelserne, som var udarbejdet af Eigtved. Frederiksstaden fik således et mere monumental og helstøbt fremtoning end nabobydelen Ny København. Men bydelen blev dog ikke helt som planlagt, da udbygningen skete noget langsommere end forudset, hvilket gik ud over ensartetheden. Alligevel bevarede bydelen sit præg som beboelseskvarter for overklasse og højere borgerskab, en tendens der forstærkedes, da Amalienborg overgik til kongelig residens i 1774 ved Christiansborgs brand.

Det var så her de velhavende købmænd, der tjente styrtende på handelen med slaver og sukker, opførte de palæer og pakhuse som bydelen er så rig på. Det er bygninger, som nu i stigende grad er blevet brugt til kontorer og ejerlejligheder mv.

Nyhavn 11

Ludvig Ferdinand Rømer blev som ansat i Vestindisk-Guineisk Kompagni udsendt til Guldkysten i Vestafrika i 1739. Han startede som underordnet skriver, men på grund af den store dødelighed blandt de udsendte, avancerede han hurtigt til en mere indbringende stilling som slavekøbmand. Efter kortvarigt at have været guvernør på fortet Christiansborg vendte han af helbredsmæssige årsager tilbage til København, og investerede sine indtjente midler i Nyhavn 11, hvor han i 1754 oprettede et sukkerraffinaderi.

Den lille figur over porten minder om husets fortid, og forestiller en mand med to sukkertoppe. Rømers bindingværkshus er i dag væk, og erstattet af en bygning fra 1830'erne, hvor en af Nyhavns utallige værtshuse/ restauranter, Fyrtøjet, ligger. I porten er der en plade med oplysninger om grundlæggelsen.

Børnerimet:

Hvem er det der banker?

Det er Peter Anker

Hvem er det der lukker op?

Det er Peter Sukkertop.

Hvem er det, der kommer ind?

Det er Peter Slikkepind.

har faktisk relation til den danske guvernør Peter Anker i Trankebar i 1788-1806 og den danske guvernør Peter von Scholten i Vestindien fra 1827-1848.

Bredgade 26 / Sankt Annæ Plads

Her starter Frederiksstaden, idet Sankt Annæ Plads (en tidligere grøft) danner grænsen til den nye bydel. Huset er opført som en af de første bygninger i Frederiksstaden i årene 1751-53 af Christian Lintrup (Lindenchrone) efter tegninger af hofbygmester Niels Eigtved. Lintrup, der var ansat i Asiatisk Kompagni og udstationeret en årrække i Kina, ejede også Gjorslev Gods på Stevns, hvorfra facadens kridtstensblokke stammer. Palæet blev derfor i folkemunde kaldt Kridthuset. Over porten i Bredgade ses et L. Ligeledes mod Bredgade ses 7 relieffer mellem 1. og 2. sal. Lintrup opholdt sig mestendels på Gjorslev Gods, og benyttede kun stedet som vinterresidens.

Palæet blev som mange andre af de statelige bygninger i København i 1970'erne og 80'erne indrettet til et almindeligt kontorhus og fik oven i købet et lag plastmaling over kridtstensfacaden. Nu er Lindenchrones Palæ vendt tilbage til sit oprindelige udseende efter en af århundredets største renoveringer i privat regi.

Bredgade 28

Det Berckentinske/Schimmelmanske Palæ er opført 1751-1755, og tilhører også den første generation af palæer i Frederiksstaden. Grev Berckentin boede her kun frem til 1763, hvor palæet blev købt af Heinrich Carl von Schimmelmann, der var kraftigt involveret i Trekantshandelen på Guldkysten i Vestafrika og Vestindien. Fra Danmark blev der eksporteret mad, brændevin og klæde fra Schimmelmanns godser og geværer fra hans fabrik ved Hellebæk. På Guldkysten blev varene handlet for slaver, der blev fragtet til Vestindien, hvor de blev solgt og anvendt som arbejdskraft i sukkerplantagerne. Schimmelmann ejede selv de fire største plantager på de Dansk Vestindiske Øer.

Sønnen Ernst Schimmelmann overtog driften af forretningen i 1782, og som finansminister stod han i 1792 bag den forordning, der forbød slavehandelen over Atlanten, dog først fra 1803. Selve slaveriet var der dog ingen overvejelser om at forbyde på dette tidspunkt.

I 1900 blev palæet købt af Odd Fellow logen, og kendes i dag som Odd Fellow Palæet.

Gå nu lidt tilbage og ned ad Sankt Anna Plads og drej til venstre ad Amaliegade.

Amaliegade 18

Det Gule Palæ blev opført 1764-65 til købmand Henning Frederik Bargum. Bargum havde handlet med træ og tobak, men var i 1760'erne begyndt at interessere sig for slavehandel mellem Guldkysten og Vestindien, og i 1765 oprettede han et handelskompagni, der fik monopol på slavehandelen. Alt gik dog galt for kompagniet: skibene sank, slaverne gjorde oprør og leverancerne på Guldkysten svigtede. Og i 1774 måtte Bargum flygte ud af landet på flugt fra sine kreditorer.

Palæet bruges i dag af Hofmarskallatet.

Amalienborg Slotsplads

Amalienborg er regentparrets residens i vintermånederne. Slotsanlægget består af fire palæer, der omkranser den ottekantede plads. Midt på pladsen ses Saly rytterstatue af Frederik 5., som var grundlægger af Frederiksstaden.

I forbindelse med bebyggelsen af Frederiksstaden havde Frederik 5. forbeholdt sig parcellerne omkring den centrale plads, men skænkede dem i 1750 til adelige bygherrer, som forpligtede sig til at opføre fire ens palæer. Arbejdet med opførelsen af palæerne blev påbegyndt straks i 1750. Moltkes Palæ stod som det første færdigt i 1754, mens Schacks Palæ, Brockdorffs Palæ og Levetzaus Palæ fulgte i årene efter.

Da Christiansborg Slot brændte i 1794, erhvervede kongehuset de fire palæer, og Amalienborg har siden været kongelig residens.

Moltkes Palæ / Christian 7.'s Palæ - det sydvestlige palæ er dronningens gæste- og repræsentationspalæ.

Levetzaus Palæ / Christian 8.' Palæ - det nordvestlige palæ er Amalienborgmuseet.

Brockdorffs Palæ / Frederik 8.'s Palæ - det nordøstlige palæ er kronprinsens bolig.

Schacks Palæ / Christian 9.'s Palæ - det sydøstlige palæ er dronningens residensbolig.

Rytterstatuen af Frederik 5. midt på Amalienborg Slotsplads er udført af franskmænden J.F.J. Saly og blev afsløret i 1771. Betalt af Asiatick Kompagni, hvor Moltke var formand.

Fra Amalienborg Slotsplads går vi mod sydøst ned til Toldbodgade og til venstre til Hotel Admiralen.

Toldbodgade 24-28

Admiral Hotel er indrettet i et pakhus, der er opført af Østersøisk-Guineisk Handelsselskab i 1785-87.

Da Frederiksstaden blev grundlag i 1749, kom Toldbodgade til at markere grænsen mellem det travle liv i havnen og det elegante nye boligområde domineret af rokokko-palæer. På grund af brandfare blev de daværende tømmerpladser i 1755 flyttet til et område ved Nyboder, men kajen vedblev at være en meget aktiv del af havnen, og i 1780'erne blev der opført en række pakhuse - heriblandt Østersøisk-Guineisk Kompagnis - for at adskille livet i havnen fra Frederiksstaden.

Oprindeligt var der to pakhuse, som i 1885 blev sammenbygget til ét stor. Pakhuset blev primært brugt til opmargasinering af korn fra Baltikum, hvorfor det store dobbelte pakhus siden blev kendt som korntørringsmagasinet.

Toldbodgade 36-40 / Larsens Plads

Det Blå Pakhus **Toldbodgade 36** er opført af det nyoprettede Østersøisk-Guineisk Handelsselskab i 1781-83. Pakhuset fremstår i dag med røde mursten, og navnet "Det Blå Pakhus" skyldes enten den oprindelige blåsorte facadepuds eller bygningens skodder, der har været blå.

Pakhuset blev oprindeligt primært brugt til oplagring af kaffe, sukker og bomuld, men blev efterhånden primært brugt som kornlager, hvilket var anvendelsen indtil 1970.

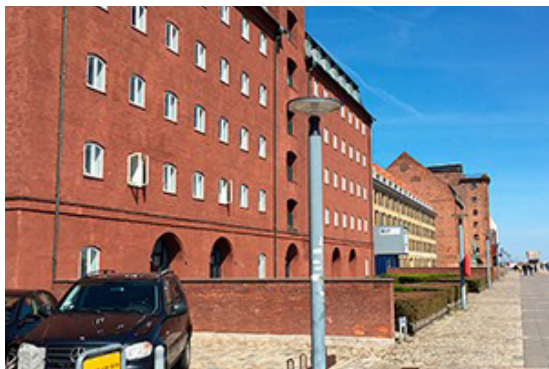
Pakhuset blev ombygget til ejerlejligheder og kontorer i 1978-79, hvor der ved samme lejlighed blev lavet flere vinduer (sammenlign med Vestindisk Pakhus).

Det Gule Pakhus **Toldbodgade 38** er opført af Kongelige Grønlandske Handel i 1777-78, men blev allerede i 1781 overdraget Østersøisk-Guineisk Handelsselskab.

Pakhuset brændte i 1968, men blev genopbygget til ejerlejligheder 1978.

Vestindisk Pakhus **Toldbodgade 40** opført af Vestindisk Handelsselskab i 1780-81 til opmagasinering af råsukker, tobak og bomuld fra Dansk Vestindien. Vestindisk Pakhus har en hejsemekanisme indkapslet i et tårn, for at beskytte kaffebønnerne mod regn, mens de blev hejst op i pakhuset.

Pakhuset har siden 1995 været hjemsted for Den Kongelige Afstøbningssamling.

Toldboden

Området nord for Vestindisk Pakhus op til Kastellet husede tidligere Københavns Toldbod, hvor de indgående handelsskibe skulle deklarerere og betale told af deres varer. Toldboden blev flyttet hertil i 1630 og kraftigt udvidet i årenes løb.

De fleste af bygningerne blev revet ned i 1973 og store dele af området overtaget af A.P. Møller, så der af dette anlæg i dag kun eksisterer Nordre Toldbod, hvor kongehuset anlægsbro og opholdspaviloner befinder sig. Endvidere findes relieffet fra gavlen på Christian 6.'s toldbygning fra 1733 på det moderne byggeri, der hvor Toldbogade drejer vinkelret til venstre lige ud for Vestindisk Pakhus (tidligere fortstatte Toldbodgade her ligeud). Denne bygning fra 1979 husede i en periode Toldvæsenet, men er nu overtaget af Energistyrelsen.

Kort over Frederiksstadens med indtegning af turens bygninger

